

KERK in DEN HAAG

MAANDBLAD VOOR SPIRITUALITEIT, CULTUUR EN SAMENLEVING OKTOBER 2012 ■ WWW.KERKINDENHAAG.NL

PAGINA 3

Ervaringen van moderne pelgrims

PAGINA 4

Marie-Anne van Erp: 'Slapeloze nachten'

PAGINA 8

Schrijfactie Amnesty: Brieven tegen onrecht

EN VERDER Portret Marga Klompé in Parkstraatkerk ■ Waarom slaat de klok 's nachts? ■ Bidden voor pijnlijke schouders ■ Sint Jacobsstaf voor zieken

Haagse actie ondersteunt radicale oproep aan kabinetsformatie

Duurzaam leven is beter voor alles en iedereen

Twee belangrijke initiatieven moeten burgers en politici bewegen om ernst te maken met de 'houdbare samenleving'. Het Haags Milieucentrum richt zich op religieus geïnteresseerde stadgenoten. En CDA-coryfee Herman Wijffels spoort de kabinetsformatie aan.

ONS DOEL IS: WERKEN AAN EEN grotere bestaanszekerheid. Ook voor onze kinderen.' Dat zegt Frans van der Steen, directeur van het Haags Milieucentrum, een koepel van een aantal Haagse organisaties op het gebied van verkeer en vervoer, natuur en voeding, en klimaat en energie. Deze maand is de aftrap van de actie

'duurzame gebedshuizen'. Bezoekers van kerken, moskeeën, tempels en andere religieuze instellingen wordt gevraagd actief mee te werken aan een andere levensstijl. 'Duurzaam leven is helemaal niet ingewikkeld. En het is beter voor iedereen.' Daarnaast wil het Haags Milieucentrum beheerders van kerken en moskeeën met raad en daad terzijde staan,

ILLUSTRATIE WILHELM BROWWER

zodat de energierekening naar beneden kan. Van der Steen: 'Het zijn vaak oude gebouwen, die niet bepaald energiezuinig zijn.'

Met deze gecombineerde actie wil het Haags Milieucentrum een flinke slag slaan in de richting van meer duurzaamheid. Van der Steen verwacht dat juist religieuze organisaties oog zullen hebben voor de doelstelling. Zorg voor de aarde, behoud van de schepping, eerbied voor het leven, rentmeesterschap – het zijn begrippen die in veel religies hoog staan aangeschreven.

Lees verder op pagina 2

FOTO MATTHIJS TERMEER

Deelnemers aan de Churchseeing Tour nuttigen een toetje in de lift.

Christelijke Alpha-studenten zijn net even anders

Altijd diepgang, soms een biertje

REPORTAGE De Christelijke Studentenvereniging Alpha Den Haag is geen grote club. Alle reden dus om energie te steken in nieuwe leden. Kerk in Den Haag ging tijdens de introductiemaand mee op de Churchseeing Tour.

ALPHA IS NIET ZOALS ANDERE verenigingen. 'Bij veel studentenclubs gaat het vooral om borrelen', licht Esther van Rijswijk (26 jaar, uit Den Haag, lid van een vrijzinnige kerk, student toerisme) toe. Om de week bijbelstudie: daar hoef je bij een 'gewone' studentenvereniging niet mee aan te komen. Bij Alpha is het normaal om tijdens een verenigingsbijeenkomst de verschillende bidhoudingen van kerken onder de loep te nemen.

Sieds Medemblik (24, Leerdam, Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt, industrieel productontwerper): 'Dat is eigenlijk om onze visie te verbreden.' Esther: 'Onze slogan is niet voor niets: 'op zoek naar meer diepgang!'

Die zoektocht blijkt tijdens de Churchseeing Tour, een stadswandeling om aspirant-leden vertrouwd te maken met hun nieuwe omgeving. Zoiets zullen meer verenigingen doen, maar het is de vraag of die uitgebreid stilstaan voor de deur van de Vergadering van Gelovigen, een minder bekende kerk aan de Dunne Bierkade. Onwaarschijnlijk ook, omdat het uitnodigende terras van biercafé De Paas er pal naast ligt. De Alpha-ploeg kijkt niet om naar de bierdrinkers.

'Alcohol drinken is minder belangrijk', zegt Esther. Penningmeester John de Jong (20, Oud-Alblas, Nederlands Hervormd, student economie): 'Maar we

'Ik weet dat alles goed komt, ik kan God vertrouwen'

kunnen er wel van genieten, hoor.' Tijdens een feestje bijvoorbeeld; dan komen ook de cocktails tevoorschijn, verzekert Esther.

Oosterse spreuken

Het is jammer dat het enige potentiële nieuwe lid, de achttienjarige Marieke uit Leiden (rooms-katholiek, student Human Technology), tijdig naar haar ouderlijk huis moet. Daardoor maakt ze niet meer mee hoe de studenten in Chinatown slalomend tussen fietsen en plantenbakken een drietal Oosterse spreuken proberen te vinden.

Lees verder op pagina 2

Aus Greidanus over kracht van creativiteit

Aus Greidanus, acteur en artistiek leider van toneelgroep De Appel, haalt zijn inspiratie uit alles wat 'niet klopt'. Hij houdt een voordracht over 'de wetten van creativiteit', toevalstreffers en verbeeldingskracht, en gaat daarover met het publiek in gesprek.

De Appel zit in zwaar weer, sinds het vermaarde Haagse gezelschap geen rijks subsidie meer ontvangt.

DINSDAG 9 OKTOBER, 20 UUR. KLOOSTERKERK.

advertenties

Adverteren in Kerk in Den Haag

Wilt u adverteren in dit maandblad? Informatie over mogelijkheden en tarieven:

www.kerkindenhaag.nl

Reinboud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Den Haag als strategische, post-christelijke stad God houdt van de stad

COPYRIGHT DEN HAAG MARKETING

INTERVIEW 'God houdt van de stad, wij houden van de stad.' De Pax Christikerk hield drie cursussen over christelijk geloven in Den Haag. Peter Bakker, predikant van de Pax Christikerk, en David van Keulen, bestuurskundige en missionair ouderling, bedachten de opzet.

Welk doel had de cursus?

Van Keulen: 'Veel christenen zien de stad van nature als een onheimische omgeving: ze voelen zich er niet zo thuis. Ouders verhuizen vaak naar een kleinere stad of dorp, omdat zij die kindvriendelijker en veiliger vinden. Criminaliteit, geluidsoverlast, stankoverlast, drukte; daarmee wordt de stad geassocieerd. Wij willen laten zien dat God en Christus ook in de stad aanwezig zijn, en christenen toerusten om in Den Haag actief te zijn.'

Hoe hebt u bijbelteksten over steden gebruikt?

Van Keulen: 'In de Bijbel wordt de nadruk op steden steeds groter: kijk naar de grote overgang van de tuin van Eden in Genesis naar de stad van vrede in het boek Openbaring. Een tekst die voor Peter en mij belangrijk is, komt uit Jeremia 29,7: 'Bidt tot de Heer voor de stad waarin ik jullie weggevoerd heb. Zet je in voor haar bloei, want de bloei van de stad is ook jullie bloei'. De apos-

tel Paulus heeft vooral steden bezocht, om te bouwen aan Gods koninkrijk op aarde. Laten ook wij ons als christenen inzetten voor Den Haag: door voor de stad te bidden, en met missionaire en diaconale activiteiten sterker te maken. God roept christenen op om juist in de stad actief en zichtbaar te zijn.' Van Keulen (37) werd geboren in de stad Sneek, woont vanaf zijn elfde in de

'Zondags gaat drie tot zeven procent van de Hagenaars ter kerke'

Randstad en de laatste zeventien jaar in Den Haag, nu in het Laakkwartier.

Waarom noemt u Den Haag een 'strategische, post-christelijke' stad?

'De betekenis van kerk en geloof neemt

Lees verder op pagina 2

Duurzaamheid

Vervolg van pagina 1

Het aardige is, aldus Van der Steen, dat milieuzorg en behoud van welvaart goed kunnen samengaan. 'In een duurzame samenleving is veel aandacht voor innovatie van techniek. Dat schept werkgelegenheid. Verder is het goed regionale activiteiten te bundelen. Dat scheelt weer transportkosten voor voedsel en energie. Werken aan duurzaamheid betekent ook dat

'Duurzaam leven is helemaal niet ingewikkeld'

je als land minder afhankelijk wordt van de grillige wereldmarkt.' Zo grijpen verschillende doelstellingen in elkaar.

Een duurzame samenleving heeft ook sociale gevolgen. Van der Steen: 'In plaats van zelfredzaamheid spreken

we liever van samenredzaamheid. Dat woord geeft perfect aan waar het ons om te doen is. Het is beter voor iedereen om concrete stappen te zetten in de richting van een maatschappij, die niet langer gericht is op uitputting van grondstoffen en energie.'

Nieuwe politiek

De actie van het Haags Milieucentrum loopt parallel aan de oproep die CDACoryfee Herman Wijffels doet in zijn pamflet *Formeren is vooruitzichten*. Hij presenteerde dat kort na de verkiezingen. De internationaal georiënteerde oud-bankier en voormalig voorzitter van de Sociaal-Economische Raad wil, dat het nieuwe kabinet integraal en radicaal kiest voor een nieuwe politiek, gericht op duurzaamheid. Hij spreekt van een 'overstijgend perspectief'. Het land zit volgens hem te springen om een visie die verder gaat dan wat 'hap-snapmaatregelen'.

Ook het oplossen van de economische crisis vraagt een milieubewuste manier van denken, aldus Wijffels. 'We moeten af van het jagen op grondstof-

fen en tegelijk het dumpen van afval. De nieuwe economie wordt een kringloopeconomie.' Het bedrijfsleven, en ook gemeenten, werken al in die richting. 'Nu is de rijksoverheid aan zet.' Nederland loopt achter, constateert hij. 'Op alle duurzaamheidslijstjes bungelen we onderaan.'

Wijffels ijvert voor een 'houdbare samenleving'. Hij zegt dat begrip te prefereren boven 'duurzaamheid'. 'We leven nu goedbeschouwd in een onhoudbare wereld. De financiële én ecologische crises maken ons duidelijk dat we veel zorgvuldiger met het leven op aarde moeten omgaan. We hebben teveel schulden gemaakt en putten de natuurlijke hulpbronnen uit. Daarnaast werkt onze verzorgingsstaat niet meer goed. Uitkeringen aan werklozen moeten investeringen in vernieuwing worden, zodat mensen langer kunnen blijven werken.'

Zijn pamflet, dat uit 21 gedetailleerde stellingen bestaat, bevat aanbevelingen op tal van terreinen. In de gezondheidszorg meer aandacht voor preven-

tie, in plaats van alleen maar uitgebreide 'nazorg' betalen. Studiebeurzen omvormen tot leningen; dat zijn immers investeringen in iemands toekomst. Het openbaar vervoer versterken. Gebouwen energiezuiniger maken. 'Een derde van ons nationaal energiegebruik gaat naar de verwarming,

'De VVD heeft altijd een willig oor voor ondernemers'

koeling en verlichting van gebouwen.' Wijffels richt in zijn pamflet alle pijlen op de rijksoverheid. Die heeft de instrumenten in handen om de door hem gewenste 'transitie' te leiden. In hoeverre is dat reëel, gezien zijn constatering dat twee prominente partijen, VVD en PVV, volgens hun verkiezingsprogramma's niets van duurzaamheid willen weten? 'Bij hen ontbreekt zonneklaar de overtuiging dat duurzaamheid iets voor ons land betekent.' De

VVD is opnieuw de grootste partij geworden.

Wijffels is hierdoor niet uit het veld geslagen. Op plaatselijk niveau hoort hij van VVD'ers andere geluiden. En ook het bedrijfsleven is volgens hem al lang 'om'. 'In kringen van VNO-NCW leeft de gedachte al lang dat we toe moeten naar een duurzame economie. En de VVD heeft altijd een willig oor voor wat er in ondernemerskringen leeft.' Vandaar dat Wijffels, die van een vorig kabinet (Balkenende 4) ook nog informateur is geweest, toch hoopvol is gestemd. Hij schrijft, met het oog op de lopende kabinetsformatie: 'De kans om een begin te maken met een volgende, vooral kwaliteitsgerichte ontwikkelingsfase van onze samenleving, zouden we ons niet moeten laten ontglippen.'

JAN GOOSSENSSEN

WOENSDAG 24 OKTOBER. AFTRAP HAAGSE ACTIE DUURZAAMHEID, GERICHT OP GEBEDSHUIZEN. MARANATHAKERK, 20 UUR.

Marie-Anne van Erp van Multicultureel Ontmoetingscentrum

'Ik heb slapeloze nachten'

INTERVIEW Het Multicultureel Ontmoetingscentrum in de Schilderswijk bestaat vijf jaar. Een gesprek met Marie-Anne van Erp, die de drijvende kracht achter dit opvanghuis is. 'Ik ben uit gramschap met dit werk begonnen.'

DE SCHILDERSWIJK HEEFT EEN bijzonder ontmoetingscentrum indirect te danken aan Rita Verdonk, die vijf jaar geleden minister van Vreemdelingenzaken en Integratie was. Marie-Anne van Erp zegde, geraakt als zij was door alles wat Verdonk zei, een goedbetaalde, internationale baan op. Samen met andere vrijwilligers tilde ze vervolgens het Multicultureel Ontmoetingscentrum (MOC) van de grond. Ze was toen al vrijwillig docent bij Stichting Wereldvenster, een educatief centrum voor asielzoekers en vluchtelingen in Den Haag. Van Erp: 'Ik ben uit gramschap met dit werk begonnen. Ik schaamde me namelijk nog al eens om Nederlander te zijn.'

Het (MOC) aan de Teniersstraat is een bijeenkomst van mogelijkheden. Er is huiswerkbegeleiding, er zijn knutselbijekomsten voor vrouwen, lotgenotengroepen voor bijvoorbeeld diabetici, iedereen mag koffie komen drinken en de Voedselbank heeft er

een uitgiftepunt. Veertien docenten geven taalles aan 220 cursisten. De bezoekers van het MOC – meestal migranten – hebben amper geld, zijn eenzaam, getraumatiseerd, dakloos of zonder verblijfspapieren. Maar ze weten zich gesteund en geholpen door vijftig vrijwilligers die bij het MOC betrokken zijn.

Tafels in elkaar getimmerd

Van Erp: 'Ik zie bezoekers vaak als dolenden. Weg uit hun herkomstland, voelen ze zich vaak verlaten. In hun

'Ik zie bezoekers vaak als dolenden'

geloofsgemeenschap krijgen ze vaak een thuisgevoel: je hoort ergens bij en ontvangt steun.' Ze zag graag dat meer kerken zulke ontmoetingscentra zouden oprichten. 'Kerken lopen misschien leeg, maar kunnen toch zoveel voor de omgeving betekenen. Wij weten welke aanpak nodig is. Kom naar ons voor advies! Wij zijn van nul afaan begonnen. In de kerstvakantie van 2006 hebben we tafels getimmerd om in 2007 de eerste taallesen te

Marie-Anne van Erp

kunnen geven.' Het MOC is een initiatief van de Rooms-Katholieke Kerk, 'maar een kruispunt voor gelovigen van alle religies en gezindten, die vreedzaam met elkaar omgaan: hindoeïsten, moslims, katholieken en

pinkstergelovigen'. Van Erp noemt zich humanist en is zelf niet gelovig.

Van Erp kan zich kwaad maken op de politiek. 'De gemeente wil dat iedereen voor zichzelf zorgt en sluit haar ogen voor het feit dat velen het op die manier niet kunnen redden. Het werk wordt op vrijwilligers afgeschoven. Ik stop ermee, denk ik soms. Maar eigenlijk is dit werk veel te fijn.' Ze haalt haar volharding uit het helpen van werkzoekenden, bijvoorbeeld bij arbeidsmisbruik. Laatst hoorde ik dat een van onze bezoekers, een schoonmaakster, slechts drie euro per uur betaald krijgt. Ik heb iets nieuws voor haar gevonden.' Regelmatig worden hulpvragers zelf vrijwilliger. Het is een kroon op het werk van alle MOC'ers.

Woordenbrij

Van Erp vindt het prachtig om levend bewijs te zien van positieve veranderingen in mensen. 'Ik heb een vrouw gekend die alleen dacht: ik kan niks, ik wil niks. Uiteindelijk lukte het ons om haar bij ons Café Creatief aan het breien te krijgen. En wat gebeurde er? Ze begon zomaar te zingen, haar levensverhaal te vertellen, en zei dat het

breien haar rustiger maakte. Het heeft haar geholpen om alles op een rijtje te zetten.'

Een andere vrouw zweeg altijd maar maakte toch een intelligente indruk. 'Toen stelde ik voor dat iedereen een spreekbeurt zou houden. En zie, er ging bij haar als het ware een kraan open: ze stopte niet meer met praten. Geweldig! Huiltend vertelde ze haar schrijnende verhaal: dat ze uit een raam was gevallen, haar rug had gebroken en een half jaar lang niets anders gezien had dan het plafond van de ziekenhuiskamer. Ze lag naakt, en niet verschoond. Het vernederde haar. Het gaf haar opluchting om dat te uiten.'

Geraakt

'Ik heb soms slapeloze nachten. Bijvoorbeeld als iemand uitgeprocedeerd is, niet terug kan en dakloos wordt. Dan kun je soms alleen maar luisteren en iemand met respect en warmte behandelen. Je hecht je aan mensen. Soms zie je ze nooit meer, dan zijn ze opgepakt of teruggekeerd naar hun land.'

Geraakt wordt Van Erp vaak. Een jongeman van 27 maakte veel indruk. 'Hij was zo zachtmoedig. Mijn jongste is even oud. Ik zei tegen hem: je voelt voor mij als een zoon! Dat vonden we beiden grappig, want hij was pikzwart en ik ben zo blond als wat!'

TANYA VAN DER SPEK

INFORMATIE: MOC-HART.NL

Stad

Vervolg van pagina 1

af. Onze eigen omgeving is misschien nog getekend door de christelijke traditie, maar voor de stad als geheel geldt dat niet. Op zondag gaat bijvoorbeeld drie tot zeven procent van de Hagenaars naar de kerk. Dat aantal is, ook om strategische redenen, teleurstellend.

Ik bedoel het volgende. In Den Haag, een van de drie internationale steden van Nederland, worden belangrijke beslissingen genomen: op het Binnenhof, bij het Internationaal Gerechtshof, maar ook in het hoofdkantoor van Shell, de grootste multinational ter wereld. Het is belangrijk dat die bestuurders goed handelen. Wij kunnen ze bijstaan met gebed, en ze inspireren met christelijke wijsheid. Jeremia schrijft: 'Zoekt de vrede voor de stad'. Uitgerekend Den Haag staat bekend als de internationale stad van vrede en recht. Maar ook op het niveau van kleine gemeenschappen moeten we zoeken naar vrede: denk aan een sportclub, buurthuis, of je werkplaats.'

KEES POSTHUMUS

Alfa-studenten

Vervolg van pagina 1

'Bij geboorte is de mens van nature goed', staat er in een stoeptrand gebeiteld, een stelling waar Sieds zich niet in kan vinden. 'Dat staat haaks op de Bijbel', mompelt de Leerdammer. Enkele anderen zijn het met hem eens, maar er is geen tijd voor een uitvoerige gedachtenwisseling. Er is in de stad nog zoveel te zien en uit te leggen. Zoals de teksten uit Johannes en Matteüs op de Waalse Kerk aan het Noordeinde, die een Nederlandse vertaling goed kunnen gebruiken. Het kost de deelnemers weinig moeite, en het zingen over Haagse Jantje langs de Hofvijver evenmin.

Halverwege de tocht krijgt het gezelschap te maken met een regelrechte

provocatie. Of is het een grap? Wanneer de studenten over het Noordeinde scharrelen, op zoek naar de naam van een kerkachtig gebouw bij het standbeeld van Wilhelmina, bemoeien een paar rondhangende moslimjongeren zich ermee.

'Dat is een moskee geworden', klinkt het, 'wij hebben hem overgenomen.' Hoewel er even spanning in de lucht hangt, gaat geen van de Alfa-leden op de uitdagende opmerking in. Voorzitter Edwin Verheul (21, Lelystad, Evangelische annex Pinkstergemeente, technische informatica) legt later uit waarom. 'Wij willen alleen een discussie aangaan als we er iets van leren.' Ze hebben wel vaker te maken met 'testers', vult Esther aan. Zij is begonnen aan haar zesde jaar bij Alfa en weet onderhand het onderscheid met werke-

lijk geïnteresseerden wel te maken.

Knipoog

'Het grootste verschil met niet-religieuze studenten is, dat ik weet dat God mij leidt en bij me is', zegt Edwin. Die leiding strekt zich uit tot de praktische zaken van het studentenleven. 'In een knipoog heb ik een kamer geregeld. De studie is perfect. Ik weet dat ik God daarin kan vertrouwen.' Sieds: 'Je mag God altijd vertrouwen. Hij heeft je aangenomen als zijn kind.' Sieds' geloofsovertuiging mag dan naar zijn zeggen 'van oudsher wat strenger' zijn dan die van sommige clubgenoten, in de woorden van Esther is dat het leuke van een interkerkelijke vereniging: 'Dat je aan het denken wordt gezet, wat je kan sterken in je eigen geloof.' De vereniging zou dit jaar moeten

groeien van tien naar vijftien leden, verwachten bestuurders Edwin en John. Een kleine club, zeker. Maar met achtentwintig jaar wel de oudste christelijke studentenvereniging van Den Haag en met een naam - 'Wij zijn de Alpha' - waar je niet omheen kunt.

MATTHIJS TERMEER

INFORMATIE: ALPHADENHAAG.NL

advertentie

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN-OP-MAAT EN SCHOENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

@ ARMAND IT SERVICES

Armand IT Services 06 33 87 70 30
Het Kleine Loo 43 info@armand-it-services.nl
2592 BW Den Haag www.armand-it-services.nl

GRATIS KENNISMAKINGS ACTIE

Wij komen geheel kosteloos bij u langs om een gratis check-up op uw systeem te verrichten.

Gegarandeerd kosteloos in de regio Den Haag.

24 uur service
Reparatie
Hulp op locatie
WiFi
Advies
Installatie

Onderhoud
Automatisering
Bekabeling
Begeleiding
Cursussen
Netwerk Beheer

Moderne pelgrims delen hun ervaringen

‘Het gaat niet om het aantal kilometers’

INTERVIEW Een huwelijk, goed gezelschap, geld en bijzondere stenen: vier pelgrims vertellen hoe zij op hun bedevaartstocht gezegend werden.

Zuster Juliet na het beklimmen van de berg in Medjugorje.

ZUSTER JULIET MATEO IS LID VAN de Misiezusters Dienaressen van de H. Geest. Ze is verbonden aan de Haagse Internationale Religieuze Gemeenschap en woont met andere religieuzen in een huis bij de Marthakerk (Schilderswijk). Dit voorjaar werd ze uitgenodigd om naar Medjugorje te komen, een bedevaartsoord in Bosnië. De reissom en haar visum verkreeg ze via een wonderbaarlijke omweg: ‘Als Maria iets wil...’, vertelt ze. En dus ging ze. Mateo reisde met een gezelschap, eerst per trein naar Helmond, daarna met de bus. Onderweg sliepen ze in hotels. ‘Samen zingen, lekker eten, zo gezellig!’

Ik vroeg: wat moet ik doen? Ze zei: pak een steen

Medjugorje staat bekend om de vele Mariaverschijningen die sinds 1981 plaatsvinden. Nu nog steeds. De Filippijnse zuster heeft het zelf ervaren: ‘Ik stond bij een Mariabeeld, en vroeg haar: wat moet ik doen? Ze zei: pak een steen! Er lagen er honderden. Ik pakte er een.’ Dit herhaalde zich. Toen Juliet Mateo naderhand de twee steentjes goed bekeek, herkende ze in de ene duidelijk de contouren van Maria. In de andere zat de vorm van een hart. ‘Ik houd van Maria. En ik ben een vrouw van het hart. Het is mijn dagelijks werk: mensen helpen, vanuit mijn hart. Vanuit liefde. Deze stenen zijn een bevestiging voor me.’ Zuster Juliet straalt. En ze vertelt van de berg die alle pelgrims beklimmen. ‘Een hoge berg met op de top weer een beeld van Maria. Het pad lag vol ruwe stenen. Sommigen liepen blootvoets, maar hadden nergens last van. Ikzelf werd helemaal niet moe van het klimmen. Maria helpt!’

Contouren bij het zwembad

‘Ik zie het hele leven als een pelgrimstocht’, vertelt Eliot Groeninx van Zoelen. ‘Ik geloof dat we een aangeboren drang tot godsdienst hebben.

M’n leven lang ben ik al bezig met “zoeken naar, omarmen van, meer begrijpen van”. Geloven is een werkwoord. Al doende heb ik ontdekt dat God een liefhebbende God is.’

Groeninx maakte ook echte pelgrimstochten. Naar Lourdes als vrijwilliger met gehandicapten, naar Banneux in België. Maar één pelgrimage versloeg alles: ‘Ik was vreselijk verliefd op een vrouw, en stelde voor om samen met vakantie te gaan. Ik verheugde me erop haar contouren te aanschouwen bij het zwembad. Ze wilde wel met me op pad, maar dan lopend naar Santiago de Compostela. Het gevolg: ik heb haar vooral gezien in een wijde regenponcho.’

Maar de tocht was geweldig. ‘Te voet heb je de beste gesprekken. Je loopt naast de ander, je hoeft elkaar niet aan te kijken, op het ritme van het lopen orden je je gedachten en luister je intensiever. Je praat niet in een welles-nietes-sfeer.

Eliot Groeninx van Zoelen en zijn reisgenote in Santiago de Compostela.

Het trefwoord is ‘delen’: je geeft aan wildvreemden je overtollige blarenpleisters, boeren leggen druiven langs de kant van de weg voor de pelgrims, je deelt verhalen. Ook heb ik enorm genoten van de natuur. Je zintuigen werken op volle toeren. Je ruikt het bos, of de schone was in een dorpje.

Wat ook bijzonder was: in Santiago troffen we mensen die we onderweg al eens waren tegengekomen. Allemaal stralende gezichten.

‘Je ruikt het bos, de schone was in een dorpje’

Het mooiste van de reis was uiteindelijk dat mijn reisgezellin zei dat ze haar leven met mij wilde delen. Ze is nu mijn vrouw.’

Geen hordes toeristen

Ieder jaar gaat Tomas van Driel een dag op en neer naar Kevelaer, een bedevaartplaats net over de grens in Duitsland. Hij is er nu acht keer geweest. ‘Ik doe dat per bus, met een groep van de Haagse Bedevaarten. Zingend en biddend rijden we ernaartoe.’

Het pelgrimsoord is ontstaan rond een eenvoudige afbeelding van Maria als ‘troosteres van bedroefden’. Van Driel waardeert er de rust: ‘Het is niet groot, er komen geen hordes bezoekers of toeristen.’

De dag bestaat uit een overweging langs de kruiswegstaties in een mooi park, daarna een eucharistieviering en als afsluiting een plechtig lof met sacramentsprocessie in de basiliek.

‘Je komt er met je rugzakje vol fijne en verdrietige dingen. Dat pak je uit en leg je voor aan Maria. Thuis kun je dat ook wel doen, maar deze locatie geeft een extra dimensie. Het is een plek waar je anders niet komt, en waar al zo lang zoveel mensen hun leven bij God en Maria hebben neergelegd. Bijzonder is dat ik weet dat je gehoord wordt. Gehoord en verhoord, dat heb ik gemerkt door dingen die ik naderhand heb meegeemaakt.’

Van Driel pelgrimert ook jaarlijks naar Amsterdam en combineert zijn vakanties met een be-

‘Een oude man gaf me zomaar een tientje’

zoek aan plekken waar heiligen begraven liggen, of waar Maria vereerd wordt. Hij geniet bij al zijn pelgrimstochten van de gezamenlijkheid: ‘Met een groep ergens zijn is ook gewoon gezellig. Je hebt mooie gesprekken en je eet met elkaar. Samen een goede maaltijd gebruiken is een wezenlijk onderdeel van het pelgrimeren.’

Snurkende zwervers

‘Voor mij is een pelgrim iemand die de weg van God gaat en alles achterlaat.’

Dat zegt Lex Nennie, die liftend naar Medjugorje in Bosnië ging. Hij deed dat zoals Franciscus van Assisi: zonder geld of extra kleding, ‘om zich toe te wijden aan het hart van Jezus en Maria’. Sindsdien maakt hij ieder jaar een pelgrimstocht.

‘Ik zoek God en daarom vraag ik onderweg nooit om geld. Maar soms bieden mensen het me aan. Toen ik eens bijna zonder geld zat en ik aan het bidden was, kwam er een oude man naast me zit-

Tomas van Driel in Padua (Italië) waar de Heilige Antonius begraven ligt.

ten die een gesprek begon. Hij gaf me vervolgens zomaar een tientje. Ik had nog 3 euro. Toen ik eten kocht bleek het bij de kassa precies € 12,99 te kosten.

‘Je pakt je rugzakje uit en legt alles voor aan Maria’

God is een Vader, die alles geeft wat ik nodig heb, maar die ook humor heeft. Een vrouw gaf me 100 euro. Ik dacht (heel werelds): nou, daar kan ik het een paar dagen mee uitzingen. Maar het goedkope hotel was vol. Ik vond alleen nog een kamer voor 75 euro. Na nog een goede maaltijd was het geld op.’

Ook sliep Nennie in Assisi eens in een armenhuis, vol stinkende en snurkende zwervers. ‘Ik vroeg God om een goede nachtrust. Ik heb er geslapen als een zonnetje! Jezus wil je de gave van

Lex Nennie (rechts) tijdens zijn pelgrimstocht naar kluizenaar Hugo.

de zorgeloosheid geven. Naïef? Hoe armer je bent, hoe geestelijk rijker je kunt worden.’ Over pelgrimeren zegt Nennie: ‘Het gaat niet om het aantal kilometers, het gaat om de weg van het hoofd naar het hart, daar waar God woont.’

MARGOT C. BERENDS

IN - DRUK

Na een lange voorbereiding begint de aan- nemer in november met de verbouwing van onze bovenetage. Wij gaan ons huis levenslooptbestendig maken. In plaats van twee halsbrekende laddertjes naar de zolder wordt het trappenhuis naar boven uitgebreid. Daar moet wel de badkamer deels voor wijken. De douche krijgt een andere plek op de eerste verdieping. Kortom, heel de zolder en eerste verdieping worden ontruimd en wij gaan enige tijd kamperen op de begane grond.

Op internet vonden we een site waar je verhuizers op deze klus attent kon maken. Een dag later bleek dat deze branche door de crisis om werk verlegen zit, want vijf bedrijven belden of mailden dadelijk. Met drie ervan maakten we een afspraak en zij kwamen de klus in ogenschouw nemen en

brachten een offerte uit.

Ik voelde mij weer even terug in de jaren dat ik deel uitmaakte van het schoolbestuur in de wijk. Bij een vacature mocht ik meebeslissen over de sollicitanten die zich meldden. De gesprekken met de opgeroepen kandidaten vond ik lastig. Je gunde iedereen de baan en meestal waren de verschillen bijzonder klein. Het was altijd weer pijnlijk om (meestal) jonge, bevlogen leerkrachten te moeten zeggen dat ze buiten de boot gevallen waren.

Natuurlijk, verhuizers zijn geen leerkrachten, maar enthousiast en vol goede wil zijn ze wel. Hartelijke kerels die je direct voor hen innamen. ‘Wat een leuk klavecimbel heeft u daar staan.’ En zo ontspit zich een geanimeerd gesprek over muziekinstrumenten en het verhuizen daarvan.

De ander ziet mijn boeken en stelt de klassieke vraag: ‘Heeft u die allemaal gelezen?’ Een simpel ‘nee’ moet toegelicht worden en de verhuisklus is even vergeten. Op de tocht langs de spullen geven de heren al direct praktische tips. Mooie slogan: ‘Uw verhuizer denkt met u mee’.

Na twee dagen zijn ze alle drie over de vloer geweest en mijn vrouw zucht: ‘Wat een aardige kerels!’ Was er maar een onbehouwen vlerk bij geweest, dan was de keuze zoveel makkelijker! Enfin, opnieuw blijkt dat de doemdenkers ongelijk hebben.

Pas nog, toen ik twee haltes meeding met de tram, verhuisde een jonge Noord-Afrikaanse man voor mij van zijn zitplek. Zie ik er zo oud uit? Omdat ik gauw weer moest uitstappen, bedankte ik hem vriendelijk en bleef staan. Maar toch, dat dat nog

bestaat!

‘De wereld valt mee’, zei de oude Abraham Kuyper (geharnast gereformeerd) al. In het politieke klimaat van vandaag exploiteren sommige partijen angst en onzekerheid. ‘Liek op stuk’, ‘grenzen en gordijnen dicht’, ‘help de zieken, niet de Grieken’. Nederland verloedert, rampen treffen ons als ‘de’ socialisten of ‘rechts’ het voor het zeggen krijgt! Toch presenteren ze zich in talloze debatten als enthousiaste verhuizers, die straks gewoon weer bereid zijn samen de website ‘BV Nederland’ in de lucht te houden. Eigenlijk zijn het aardige kerels. Ondanks al dat verbale vuurwerk wist ik dat al: politiek valt tegen, mensen vallen mee.

ROB VAN ESSEN

Trainingen in City Life Church

Gebed voor een pijnlijke schouder

REPORTAGE In de City Life Church (Volendamplein) worden *Healing Rooms*-trainingen gegeven. De bijbelverhalen blijken vol genezende kracht te zitten. Vooral Paulus is een aanrader. 'Ban angst uit door liefde, want angst vreet energie.'

DE DEUREN STAAN AL OPEN. BINNEN klinkt lounge-achtige muziek. In een zijbeuk van de kerk staan rijen witte, zwarte en rode kuipstoeltjes; ervoor een plexiglasen kathedraal. Ik meld me bij het inschrijftafeltje en krijg een boek met teksten. Zestig bladzijden, vijf hoofdstukken zonder tussenkopjes, en veel wit rond losse zinnen.

De training wordt gegeven door 'senior-pastor' Mathilde van de Ridder, een van de voorgangers van de gemeente. Ze geeft me een bliksemrondleiding door wat voorheen een katholieke kerk was. Hij is mooi verbouwd, met een lounge-café in de kelder, een boekwinkeltje in een voormalig kapelletje en achterin de kerk een kleine Art Deco-achtige bar, waar koffie en thee klaar staan. Aan het plafond van de kerkzaal hangen led-lichtjesgordijnen en rijen theaterlampen. Op een podium met een filmdoek en zwarte toneelgordijnen is nog iemand aan het stofzuigen.

'Komt met genezing'

Met circa honderd belangstellenden raken de stoeltjes bijna allemaal bezet. Het begint: de pastor gaat voor in gebed. Zij ritmeert haar zinnen met veel 'Heer' en 'Vader'. Naadloos gaat het gebed over in de eigenlijke training. Kern daarvan is dat Jezus door zijn dood 'alles al heeft vol-

bracht' en dat je 'door zijn striemen' al verzoend bent met God. Het is belangrijk dat je goed voor jezelf zorgt en probeert uit te vinden wat de wortel is van het lijden. Dat kunnen bijvoorbeeld psychische blokkades zijn, of dingen in de voorgeschiedenis van je familie. Vraag in je gebed dat Hij je die oorzaak laat zien, opdat je ermee in het reine mag komen.

Even belangrijk is het sterken van je geloof. De pastor legt veel nadruk op

'Zorg ervoor dat je vol vrede en vreugde bent'

de genezende kracht van de bijbelverhalen en verwijst daarbij vaak naar de Paulusbrieven: 'Zorg ervoor dat je vol vrede en vreugde bent, dat geeft je kracht'; 'Stel je hoop op God, laat je denken niet in beslag nemen door het negatieve van een diagnose'; 'Stuur de klagers weg'; 'Zeg: God, ik weet dat u voor mij zorgt'; 'Ban angst uit door liefde, want angst vreet energie'; 'Zeg: God, we snappen het niet, maar komt u met uw genezing'.

De deelnemers - ik hoor dat ze uit heel Nederland komen - luisteren aandachtig en maken aantekeningen. Herhaaldelijk klinkt een 'amén', maar naast

mij zit iemand die af en toe 'nou, ik niet' zegt.

In de pauze spreek ik een man en vrouw. Hij ging naar de Healing Rooms omdat zijn schouder na een skiongeluk maar niet genas. 'Heer, help me dat ik u weer kan aanbidden zoals ik zou willen.' Hij steekt zijn arm omhoog; blijkbaar is het goed gekomen. Zij, alleenstaande moeder, medewerkster van de ChristenUnie, ervaart haar baan als verhooring van haar ge-

bed in een *Healing Room*-sessie. 'Ik wilde in Den Haag werken, zodat ik na mijn werk weer snel bij mijn dochter kon zijn.' We spreken over het gevaar van geloofscrisis als ondanks gebed genezing uitblijft. Zij ziet het zo: 'Mischien kan God ook vrede geven om de ziekte, de dood te accepteren.' Dit geloof hielp haar om na de dood van haar ouders verder te leven.

Geminacht

De City Life Church is gevestigd in de voormalige Fatimakker.

Het doel van de *Healing Rooms* is niet zozeer om mensen 'op te leiden' tot genezers, maar om ze toe te rusten, hun bijbelkennis te vergroten en tot discipelen te maken. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling zich tegen de medische stand te verzetten. 'We hebben elkaar nodig', zegt Van de Ridder na afloop. De pastor put onder meer inspi-

'Jezus werd ook geminacht, terwijl hij goed wilde doen'

ratie uit een ervaring die zichzelf op haar zesde had. Toen zij zich gereïseerd had dat God voor haar zorgde, zagen de artsen ineens niets meer op foto's die eerder slecht nieuws hadden gebracht. Scepticisme over het effect van de *Healing Rooms* deert haar niet. 'Jezus werd ook geminacht, terwijl hij alleen maar goed wilde doen.'

NELLEKE DE JONG-
VAN DEN BERG

Hillsong Conferentie

De City Life Church is medeorganisator van de Europese Hillsong Conferentie die op van 3 tot 5 oktober plaatsvindt in De Uithof. De driedaagse bijeenkomst staat in het teken van het bidden voor en beleven van eenheid tussen gelovigen van lokale kerkgemeenschappen. Met aanbidding, muziek, onderwijs en sprekers.

MEER INFORMATIE:
HILLSONGCONFERENCE.EU/NL/
HOME EN CITYLIFECHURCH.NL

Sint Jacobsstaf bezoekt zieken en eenzamen

Hulpvaardig en een zee van tijd

REPORTAGE De Sint Jacobsstaf, de ziekenbezoekgroep van de Sint Jacobusparochie (Parkstraatkerk), trekt zich het lot van zieke en eenzame mensen aan. Zonder onderscheid des persoons: iedereen kan een beroep doen op deze vrijwilligers.

'ONS DEVIES IS: DE MEEST ELEMENTAIRE vorm van liefhebben, is aandacht schenken aan de medemens', zegt vrijwilliger Hans Haarsma (72). De Sint Jacobsstaf is, net als de stok van de heilige waar de groep naar vernoemd is, bedoeld om op te leunen, om ondersteuning te bieden. Haarsma: 'De vrijwilligers - een stuk of twaalf - nemen ieder een of twee personen voor hun rekening. Ze hebben vooral te maken met ouderen. Die zijn vaak eenzaam: de kinderen wonen ver weg of zijn tweeverdieners met weinig tijd. Daarnaast willen ou-

'Het is een taboe om toe te geven dat je eenzaam bent'

deren zo lang mogelijk thuis blijven wonen, waardoor ze vaak nauwelijks nog onder de mensen komen.'

Antennes

Hans Haarsma en mede-vrijwilliger Anne Torn (43) kennen de afweermechanismen die het verlenen van hulp soms in de weg staan: het taboe om toe te geven dat je eenzaam bent, de schaamte over de hulpbehoefte en de moeite die het kost om de eerste stap naar anderen te zetten. Gelukkig beschikt de vrijwilligersgemeenschap van de Sint Jacobusparochie over goed ontwikkelde 'antennes', waarmee zij hulpsignalen opvangt. Soms duurt het even voordat iemand een lid van de Sint Jacobsstaf toelaat. Anne Torn benadrukt dat er dan veel geduld aan te pas komt. Haar 'klant' wilde

Hans Haarsma en Anne Torn aan weerszijden van het beeld van Sint Jacob, in de Sint Jacobuskerk aan de Parkstraat.

eerst helemaal geen contact maar Torn liet haar telefoonnummer achter, met de boodschap dat ze altijd kon bellen. Dit gebeurde inderdaad, waarna Torn toch eens per maand welkom bleek te zijn. 'Het zijn mensen die zich vaak niet goed in hun vel voelen zitten', zegt Haarsma. 'In zichzelf gekeerd, bang om mensen te ontmoeten, te bescheiden om een beroep op een ander te doen. Bang voor veranderingen in hun leven, dat een eigen vorm kent.' Zelf kwam hij over de vloer bij een kribbige oude dame, die niet meer kon lopen en de hele dag op de bank lag te zappen. Te-

gen Haarsma was ze niet altijd even vriendelijk, maar hij was wel degene die uiteindelijk op haar begrafenis een toespraak hield. 'Niemand anders kon het. Ik vond het schokkend en aandoenlijk, maar ik vond het ook een eer.'

Chatten

'De zorg heeft steeds minder tijd', zegt Torn, verwijzend naar de strakke tijdschema's waar officiële thuishulpen zich aan moeten houden. 'De tijd van ons allemaal wordt steeds krappere', vult Haarsma aan. 'We zitten achter de computer, we chatten.' Torn: 'Waar is het gevoel? Waar is het één-op-ééncontact?'

'Waar is het gevoel? Waar is het één-op-ééncontact?'

De vrijwilligers doen het anders. Ze regelen belastingzaken, bellen met instanties en rijden iemand soms naar een specialist. Bij juridische problemen biedt advocaat Erwin Weegenaar ondersteuning. Dit alles zonder naar een religieuze overtuiging te vragen. Het geloof speelt wel mee, bijvoorbeeld als iemand graag nog eens een kruis wil vasthouden. 'Waar het gepast is, dragen we ons mooie geloof uit', meldt Haarsma. 'Maar we zijn geen missionarissen.'

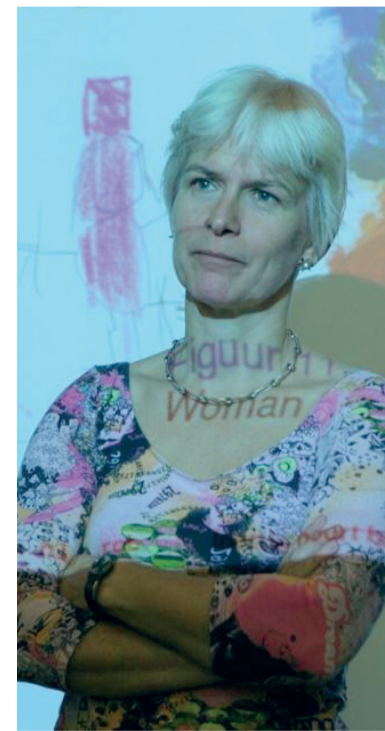
Naast de bezoeken aan huis organiseert de Sint Jacobsstaf 's zomers eens per maand een uitje: een boottochtje op de Kaag, een busreis naar de Keukenhof, een excursie of met zijn allen winkelen. Voor veel deelnemers zijn dat de enige uitjes die ze meemaken, de hoogtepunten van het jaar. Daarnaast is er na de zondagse kerkdienst regelmatig een gezamenlijke maaltijd.

'Ik hoop dat over tien, vijftien jaar onze vorm van ziekenzorg ook nog bestaat', peinst Haarsma. 'We leven in een tijd van pratende monden en weinig luisterende oren.'

MATTHIJS TERMEER

Waarom slaat de kerkklok 's nachts?

MARLI HUIJER VERDIEPT ZICH IN HET belang van 'oude ritmes' voor de mens van nu. Gezamenlijke leefritmes zijn van levensbelang. Maar er kunnen ook nieuwe momenten ontstaan om het persoonlijke en sociale leven een noodza-

kelijke ritmische inrichting te geven. 'Waarom de kerkklok 's nachts slaat' was de titel van Huijers oratie, waarmee ze drie jaar geleden hoogleraar filosofie van cultuur, politiek en religie in Rotterdam werd. Ze is ook lector aan de Haagse Hogeschool. Huijer spreekt een avond in de serie 'Mijn kijk op God'.

DINSDAG 23 OKTOBER, 20 UUR.
REMONSTRANTSE KERK.

Oud-politicus Johannes Witteveen over zijn leven als soefi

Harmonie vraagt ook om ingrijpen

CULTUUR Op Open Monumentendag was voor het eerst het gebouw van de soefi's aan de Anna Paulownastraat te bezichtigen. Opmerkelijk: in dezelfde week publiceerde Nederlands beroemdste soefi zijn levensverhaal: oud-minister Johannes Witteveen, inmiddels 91 jaar oud.

GESNORDE MANNEN EN VROUWEN met hoepelrokken snellen naar het gebouw aan de Anna Paulownastraat 78, opgetrokken in challetijl, om een kaartje te kopen voor de stoomtram van Hollands Spoor naar Scheveningen. Vanuit de wachtkamer laten sommige reizigers hun blik afdwalen op een plechtige ceremonie in de duinen achter hen. Daar wordt, met het leggen van de eerste steen, de aftrap gegeven van de bouw van het Vredespaleis.

Dit was anno 1907.

Een eeuw later is niets meer zichtbaar van het spoor waarlangs de tram tuftte tussen 1886 en 1916, in tegenstelling tot de sporen die de geschiedenis in het voormalige stationsgebouw achtergelaten heeft. Het pand, in 1916 ver-

Het gebouw van de soefibeweging, voorheen een oud tramstation.

bouwd door baron Van Serooskerken, was vorige maand op Open Monumentendag voor het eerst opengesteld. Het trok drommen bezoekers. De baron vertoefde in de deftige en rijk versierde woonvertrekken. 'Hij is de stichter van onze soefi-afdeling in Nederland', licht een rondleidster toe.

We bevinden ons achterin het gebouw, in een ornamentloze, witte kerkzaal. 'Architect Piet Kramer, ontwerper van de Haagse Bijenkorf, heeft deze gebedsruimte in 1929 aangelegd. Hij was ook soefi. Op zondagen houden we hier onze Universele Erediensten. Er zijn ook christenen bij.' Voor de mees- is dit antwoord bevredigend genoeg – 'ja, ja' knikt men en loopt verder – maar sommigen willen het soefimysterie ontrafelen. 'Komt Johannes Witteveen, die oud-minister, hier ook soms?'

Magisch

Soefi betekent wijsheid in het Indiaas. De soefitraditie is gebaseerd op eeuwenoude wijsheidstradities waarin het zoeken naar vrede en volmaaktheid centraal staat. Via bijbelse profeten,

Griekse filosofen, de islam en poëzie van Perzische dichters kwamen die tradities in het (overwegend) hindoeïstische India terecht. Hazrat Inayat Khan haalde er inspiratie uit voor zijn muziek en mystiek. In 1910 belandde hij in de Verenigde Staten en Europa, en verweefde het soefisme met wester-

Gebedsruimte van de soefi's aan de Anna Paulownastraat 78.

se denkbeelden en religieuze overtuigingen. Inmiddels wordt dit 'universele soefisme' aangehangen door vele duizenden volgelingen met uiteenlopende achtergronden.

'Mijn leven laat zien dat de harmonie, die het universele soefisme leert, in de loop der jaren doorwerkt en op een magische manier tot hele mooie resultaten leidt', schrijft Johannes Witteveen in De magie van harmonie (2012).

'Komt oud-minister Johannes Witteveen hier soms ook?'

Het boek verscheen onlangs – toeval! – in de week voor Open Monumentendag. In deze autobiografie doet de 91-jarige Wassenaarder een boek open over de invloed van de wijsheidstraditie op zijn levenssucces. Witteveen is minister van financiën geweest in de kabinetten Marijnen (1963-1965) en De Jong (1967-1971). Hij was later voorzitter van het Internationale Monetair Fonds (1973-1978) en is nog steeds voorzitter van het International Committee, het centraal overlegorgaan van de internationale soefibeweging.

Het soefisme heeft hem geleerd harmonie na te streven in zichzelf, wat hij bepalend heeft gevonden voor het succes in zijn werk. Zo heeft hij zijn over-

wegend introverte houding weten te harmoniseren met meer extravertie, nodig voor het intensief aangaan van sociale relaties. Voor de kwaliteit van die relaties, hebben zijn soefiouders hem opgevoed met een gulden regel: bekijk alles vanuit twee gezichtspunten, die van jezelf en de ander. 'Ik probeerde mijn collega's altijd te begrijpen en met ze om te gaan op een manier die prettig was', verklaart Witteveen.

Zwakheid

Witteveen kent het verschil tussen het nastreven en bereiken van harmonie. 'Op het moment kan het moeilijk zijn te proberen in harmonie te zijn, want er kunnen moeilijke mensen zijn die

Johannes Witteveen.

anders in elkaar zitten, die anders willen of door moeilijke omstandigheden tegenwerken...'. Dat ervoer hij vooral als minister van financiën. 'Ik moest uit hoofde van mijn functie het belang van beperkte uitgaven en belastingen verdedigen, wat in strijd is met de belangen van andere ministers die meer wilden uitgeven.' Het paste hem beter om, als voorzitter van het IMF, 'mensen bij elkaar te brengen'.

Ook in de soefibeweging werd hij met conflicten geconfronteerd. 'Het is een organisatie van mensen die bezig zijn dat soefisme in zichzelf te verwerken en die daarover, of over de organisatie zelf, op allerlei manieren van mening kunnen verschillen.' Zullen soefi's de enigen zijn?

Egoïstisch

Witteveen, die de crisis van de jaren dertig heeft meegemaakt, maakt zich zorgen over de huidige economische en culturele crises. Het soefisme geeft hem inzicht in de oorzaken en oplossingen. Hij waarschuwt voor een te grote gehechtheid aan 'beperkte en beperkende' zaken (geld, status) en eigenschappen (als jaloezie, strijdlust, ongeduld) die ons zijn meegegeven of die we hebben ontwikkeld. De financiële crisis is volgens Witteveen veroorzaakt door een te grote gehechtheid aan geld en status door 'zuiver materialistische en egoïstische bedrijfsleiders'.

Ook het overmatig hechten aan groepsidentiteiten – zoals aan religieuze en nationale gemeenschappen – kan riskant zijn. 'Religie kan heel waardevol voor de mens zijn en diepe gevoelens oproepen', meent hij, 'maar het is hierbij noodzakelijk om niet gevangen te blijven in de beperkte (zo niet beperkende) vorm van religie, maar te bevatten waar het om gaat: het contact met de beleving van de ene geest die door de hele schepping heen reikt.' In de Universele Eredienst van de soefibeweging wordt aan elke religieuze wijsheidstraditie aandacht besteed.

Het is Witteveen niet vreemd om de grenzen van zijn horizon te verleggen: 'Door een sterk innerlijk gevoel besloot ik in 1971 niet meer in de politiek te blijven, zodat ik later bij het IMF werd toegetrokken, en vervolgens weer besloot om geen nieuwe termijn bij het IMF te accepteren – die mij werd aangeboden – om mij aan het soefisme te kunnen wijden.' Magische momenten vragen klaarlijk om moed.

ROBERT REIJNS

Politieke avond over lastige vragen

'Bosbeskapel vreest Chinese invasie'

REPORTAGE Europa is het onderwerp waar de meesten zich druk om maken. Dat bleek op een verkiezingsavond in de Bosbeskapel, 'politiek café' genaamd. Ontwikkelingssamenwerking en duurzaamheid zijn uit de mode.

WAAROM STEMMEN WE ZOALS we doen? Deze vraag wordt al sinds jaren bediscussieerd. Gespreksleider en dominee Jan Eikelboom wil deze avond voor de Tweede Kamerverkiezingen geen stemadviezen geven. 'De worsteling met het rode potlood is ons bekend. Maar wat die worsteling bepaalt, of zou moeten bepalen, is vaak minder duidelijk. Wat beweegt onze stemkeuze eigenlijk? Dat is waar het om gaat.' Domme vragen bestaan niet, voegt hij geruststellend eraan toe.

Zonnepanelen

De dertig deelnemers krijgen de vraag

voorgeschied, wat bepalend is voor hun stemkeuze: het charisma van de lijsttrekker, de partijbeginselen of het strategisch stemmen. Direct schiet een man zijn hand omhoog: 'Duurzaamheid komt veel te weinig voor in debatten, terwijl kolencentrales toch vervuilend zijn.' Er wordt

'Alles is zo verkrampt!'

lauw op gereageerd. Sommigen vinden duurzaamheid een hol begrip: iets waar je zelf voor kunt zorgen, bijvoorbeeld met zonnepanelen op het dak.

Tramconducteurs

Het thema 'Europa' scoort beter. Hoewel de verkiezingen gaan over Nederland, maken veel deelnemers zich grote zorgen over de toekomst

van de euro. 'We staan aan de vooravond van historische beslissingen', zegt een man op gewichtige toon. Een ander is bang voor de gevolgen als de PVV haar zin krijgt: Nederland uit de Europese Unie. 'Politici hebben te veel landen tot de Unie toegelaten. De politieke eenheid is geforceerd.' Bij een vragenronde blijkt dat de meeste bezoekers hun stemgedrag laten bepalen door standpunten over Europa.

Ook 'solidariteit', 'de verharding van de samenleving' en 'het respect voor elkaar' houden de gemoederen bezig. 'Er is steeds minder tolerantie voor religie. Alles is zo verkrampt!', verzucht een vrouw. Iedereen kan zich inleven in haar verbazing, dat er in Den Haag niet meer in kerken gestemd mag worden. 'Een tramconducteur die een kruisje draagt, dat moet toch ook gewoon kunnen? Hoofddoekjes worden ook bijna overal toegestaan.'

Buikpijn

Eikelboom vindt het opvallend dat slechts een enkeling ontwikkelingssamenwerking belangrijk vindt. 'Wat zegt dat over ons?', vraagt hij het publiek. Een deelnemer openbaart dat hij weleens wakker ligt van nieuwsberich-

'Een tramconducteur met een kruisje, dat moet toch kunnen?'

ten over arme vluchtelingen die aan grenzen geweerd worden, omdat 'ze ons te veel zouden kosten'. Zijn verklaring: 'Dat komt door het moderne kapitalisme. Ik begrijp niet dat we zoiets doen, het is ook nog eens in strijd met de Bijbel'. Hij besluit te stemmen op een politicus – dus niet zozeer op een partij – waaraan duidelijk te zien is, dat hij 'buikpijn' heeft van een pro-

bleem. 'Hoe beziel iemand is: daar gaat mijn stemwijzer op af.'

Bezuinigen op defensie

Om de zwevende kiezers een hand te reiken, gooit Eikelboom er nog een actuele stelling in. Is het een goed idee van de PvdA om één miljard te bezuinigen op defensie en het geld aan de zorg te besteden? Volgens ontstaat er een hevige discussie over het nut van de atoombom – 'vrouwen en kinderen zijn de eerste slachtoffers' – en het schrikbewind in Syrië. Iemand vindt, dat ons land zich ook moet kunnen verdedigen tegen de Chinezen. Mijn buurman geeft mij een stoot: 'Bosbeskapel vreest Chinese invasie. Nou, de kop boven je artikel heb je te pakken!'

HANS HEMMES

advertentie

Problemen met huur, familie zaken, schulden of leveranciers? Advies op maat tegen voordelige tarieven. Bij een lager inkomen worden uw kosten vergoed (pro deo).

Advocaat

Mr Drs E.R. Weegenaar

WESTEINDE 49, DEN HAAG, 06-16108887.

advertenties

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

P.J. de Groen
KLOKKENMAKER

Reparatie aan alle soorten klokken.
Billijke prijzen door rechtstreeks van atelier.
Klokken worden gehaald en terug geplaatst.

070 - 511 4250
NARCISLAAN 28 WASSENAAR

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassaustraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

Fa. A. H. Kerkhof & Zn
uitvaartzorg sinds 1892

BEGRAFENISSEN - CREMATIES
Traditioneel - Persoonlijk - Eigentijds

o.a. beschikbare rouwcentra in de regio „SORGHVLIET” Groot Hertoginnelaan 1 „WALDECK” Oude Haagweg 28 Loosduinen

THUIS-opbaring met vereiste middelen en zorg

- Vastlegging persoonlijke wensen in een wilsbeschikking
- Kostenbegroting, -informatie
- Uitvaartverzekering (geïndexeerd)
- Deposito (waardevast)

Uitvaartzorg op alle begraafplaatsen en crematoria en voor elke verzekeringsmaatschappij in Nederland

Kantoor en bespreekruimte
Groot Hertoginnelaan 227 - Den Haag

telefoon
070 - 3451676

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkegebouwen	Tijd	zondag 7 oktober	zondag 14 oktober	zondag 21 oktober	zondag 28 oktober
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.00	ds Y Schoonhoven HA	mw drs N van Dijk	Dominicusviering Rachab:collaboratie?	ds Verhoeven
Benoordenhout Archipel Willemspark	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds C van Duinen	ds SL Schoch	ds van Duinen HA	ds M Veen
Bezuidenhout	Vredeskapel Malakkastraat 1	10.30	ds I van der Heul Oegstgeest	ds DL Schiethart	ds D Sikkema Zoetermeer	ds C van Duinen
Bezuidenhout	Christus Triumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10.00	ds B Bootsma	dr R Stiemer	ds B Bootsma	ds B Baak Oisterwijk
Mariahoeve	Kruispunt Diamanthorst 187	10.00	dhr M van der Laan	ds AR de Meij Mecima HA	ds H Onderstal	dr J Verburg Doorn
Marlot	Pax Christikerk Vlamburg 2	10.00 12.00	ds PJ Bakker open kerk	ds PJ Bakker open kerk	ds W van Herwijnen open kerk	ds GJ van Herk open kerk
Stadsdeel Laak	Laakkapel Deimanstraat 7	10.00	dhr JA de Waal aio theol Leiden	ds JP Koning Reeuwijk	ds A G Hoogerbrugge HA	ds D Sikkema Zoetermeer
Moerwijk / Morgen-stond / Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luikenlaan 90	10.00	dr NW den Bok Utr	ds R de Reuver	ds JC van Dongen	dr R de Reuver
Transvaal / Valkenbos/Rustenburg	Valkenboskerk Zuiderparklaan 2	10.00	ds ME den Dulk	ds KH Wigboldus HA	dr J Muis Utrecht	ds ME den Dulk
Regentesse-kwart. Z	Bethelkapel Th. Schwenckestraat 30	10.00	naar de Bergkerk	ds C Spaans Oegstgeest	ds Elseman	ds A Wicke HA
Vogelwijk Segbroek	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10.00	ds O Elseman gez dienst	ds HTh Vollebregt	ds A Wicke HA	ds O Elseman
Statenkwartier-O Duinoord Zeeheldenbuurt Regentesse-kwartier-N	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30	naar de Bergkerk	ds IJ Akkerman	ds J van den Berg met Bachcantate	ds A Polhuis Rt
Morgenstond/ Zuiderpark / Houtwijk	Noorderkerk Schuijtsstraat 9/11	10.00 19.00	ds D Sikkema Zoetermeer	ds HJ van Laren	dr RE Stiemer	ds J Winter ds de Reuver cityd
Morgenstond/ Zuiderpark / Houtwijk	Thomaskerk Harmelenstraat 108	10.00	ds JA Tielkemeijer Kerk & School	dr P Sanders Rwk	ds HJ van Haarlem S/T	ds JA Tielkemeijer
Vruchtenbuurt	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10.00	ds HTh Vollebregt	ds FB Fennema	ds NA Riemersma S/T	ds SMA Wevers - van der Feltz
Loosduinen	Abdijkerk Willem IIIstraat 40	10.00	ds J Korf	ds J Korf	ds RJA Hanenburg	ds J Korf S/T
	Ontmoetingskerk Louis Davidssstraat 2	10.00	ds NL van Dorp	ds NA Riemersma	ds J Korf S/T	ds HTh Vollebregt
	Bethelkerk Loosduinen Händellaan 50	10.00	ds NA Riemersma S/T	ds NL van Dorp	dr MSF Kemp	ds NA Riemersma
Bouwlust Vrederust	Shalom v/h Salvatorkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds M-A Sijbrandij - Verbist	ds J Henzen Wateringen	mw ds M Develing Nw Leusen	ds MJT Burema Alphen
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstr. 173	10.00 17.00	ds WJW Scheltens Lunteren	ds E van Dalen	ds J Maasland	ds J Maasland
	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.00 17.30	ds J Quist cand MvdLinden Katwk	ds J Maasland ds FJ van Harten	ds J Quist ds A Christ Katwijk	ds J Quist cand MvdLinden Katwk
Belgisch park Statenkwartier - W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds de Meij Mecima S/T	ds HJ van Haarlem	dr J Verburg Doorn	ds HJ van Haarlem
Duindorp	Prinses Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00 17.30	ds J Winter Rwk ds FJ vHarten Duinend	ds FJ van Harten ds TC Wielsma Uithrn	ds FJ van Harten *	ds Scheltens Lunteren ds J Maasland
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	dr B Wallet Houten	ds A Minnema	ds A Minnema	ds A Minnema
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	ds ThL Haitjema	ds N Paap	dhr M Boelen *	mw L Ridderhof-Boon

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627	10.00 17.00	ds A Vastenhoud ds LJ Vogelaar	ds LJ Vogelaar ds G Lugthart Gouderak	ds WWH Moehn Hvs ds A Vastenhoud	ds W Verboom Hardwk ds LJ Vogelaar
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds KH v Klaveren	Dominicusdienst Jij, besta je nog ?	ds KH van Klaveren	dr A Jonges
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00 10.30	ds MPCF Lanooy	ds MR Klokke S/T	ds JT Schneider	ds Lanooy cantate
	Evang. Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds MMB van der Meij	ds WTV Verhoeven	ds E de Fouw Zwolle	ds van der Meij,31/10 Hervormingsd.12u45 !
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur A van der Lingen	dr van der Lingen Sainte Cène	m. JB La Grouw	pasteur van der Lingen
Overige kerken voor de hele stad	Deutsche Evang Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	Pf E Benz-Wenzlaff Erntedankfest	Prädikant U Thöle	*	Prädikant U Thöle
	Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8	10.30	dr JF Goud	ds L Penner	ds M Sloomans	ds L Penner
	Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek	11.00	X	Kunst en geloof	X	Paulus (31 X groot beraad)
	Evang. Broedergemeente Herrnhutters Chasséstraat 1	10.00 11.00	* Oogstfeest	zr Chr Welschen dankdnt & liefdemaal	zr Chr Welschen HA	zangdnt zr Welschen
	Ned. Indonesische k. GKIN Thomaskerk Den Haag Nieuwe kerk Rijswijk	12.30 14.00	*	*	*	ds S Tjahjadi HA
	Reonstrante kerk Ln v Meerdervoort hg 955	10.30	ds RH Esveld	ds RF Philipp	ds L Penner	ds M Sloomans
	Vrije Evangelische Gem. Zoutkeetsingel 112	10.00	dhr F van der Tempel	ds W Verdonk	naar Noorderkerk	ds W Verdonk
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10.00	ds OTh Boonstra	pastor JC Koeleman	ds E Hulsman	ds JW Steenberg
	Haga Ziekenhuis Leijweg 275	10.00	pater JB Beijck	pastor HW Hoefman	ds L Baars	pater JB Beijck
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor A deGrujter	pastor de Grujter	pastor AG Wessel	pastor W Hoogendoorn
	MCH Sint Antoniusshove B. Banningln 1 Ldsch'dam	10.30	pastor AG Wessel	ds IJ Visser	pastor W Hoogendoorn	pastor AG Wessel
Parnassia	Franciscuskerk Monsterseweg 93	10.30	ds MH Kroes	ds MT Minnema	pastor H Deleamarre	ds MT Minnema
	Clarakapel Rozenbottelstraat 14	10.30	pastor T van Driel	pastor H Deleamarre	pastor JA Smit	ds R van Dijk
Dienst met doventolk	Koningkerk B. Ingenhoeslaan 4 Vbg	10.00	Oude kerk Rijswijk ds J Kievit dovenpastor	X	ds DL Schiethart	Lichtzijde Zoetermeer dovenpastor ds Kievit

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church, Arij v d Spuiweg 1 8.30 & 11.00 Holy Communion, 9.30 All Age Worship, 18.30 evening service, Praise & Café, 4th sunday 17.00 choral evensong	American Protestant Church Esther de Boer van Rijklaan 1 9.00 quiet traditional worship, 10.00 Praise ! 11.30 traditional service with choir	Oud-Katholieke kerk Juffrouw Idastraat 7 eucharistievieringen: elke zondag 10u (28 okt Allerheiligen) elke wo 12u45 in zolderkapel. Vesper op 14 okt 16u	Het Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170 9.30 samenkomst	Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10.00 samenkomst	Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 10.30 stille samenkomst	Leger des Heils, Prinsegracht 57 10u samenkomst olv Major en mw Arie van Dijk met muziekcorps en zangbrigade De Oase, van Meursstr. 1, 2e zondag vd maand 10u	Bethelkapel elke maandag 19u Taizé-avondgebed Zorgvlietkerk Prins Mauritslaan 10 elke vrijdag 20u Taizé-avondgebed Elandstraatkerk elke 1e zaterdag vd maand 19u30 Taizéviering Benedictuskerk elke laatste vrijdag van de maand om 19.30u Taizéviering
---	--	--	--	--	--	--	--

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.vliethaghe.nl

Centrum, Parkstr 65a, H. Jacobus Maior zo 9.00 NL, 10.15 Lat., 12.15 NL	Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19.00, zo 9.45. Boskant Fluwelen Burgwal 45 3e vr 17u30 koorvesper	Haagse Hout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11.00	Bezuidenhout, Bezuidenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, za 17.30	Marlot, Bloklandenplein 15, Onbevlekt Hart van Maria, zo 9.30	Zeeheldenbuurt, Elandstraat 194, OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11.00	Rijswijk, Sir Winston Churchillln 372 H. Benedictus en Bernadette za 19.00, zo 9.30
Beeklaan 188, H. Agnes, zo 10.00	Valkenbos, Kamperfoeliestraat 279, H. Familie, zo 10.30, vr 10.00	Loosduinen, Loosduinse Hoofdstraat 4, OLV Hemelvaart zo 10.00, za 13.00	Waldeck/Kijkduin, Aaltje Noordewierstraat 4, H. Pastoor van Ars, zo 10.30	Leyenburg, Leyweg 930, H. Antonius & Lodewijk, zo 10.00, 3e za 13.00	Scheveningen, Scheveningsweg 233, H. Antonius Abt, za 17.00, zo 10.30	Rijswijk, van Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19.00, zo 11.00

Symbolen: ♪ met cantorij, muziek etc;
X geen dienst; * geen opgave ontvangen;
☎ zie www.kerkindenhaag.nl;
🗉 voorganger met preekconsent;
✝ kerkelijk werker. ☞ dienst van gedachtenis der gestorvenen

Doordeweekse diensten:

■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering

■ Kloosterkerk elke wo 19.30 u vesperviering

■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45 - 13 u middaggebed

Samenstelling: Kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage. Opgave en wijzigingen: hagepreken@casema.nl. Telefoon (070) 385 87 07. Adres: Diamanthorst 187, 2592 GD 's-Gravenhage. Tehuizen publiceren intern eigen diensten, zie ook op internet: www.kerkindenhaag.nl

VOOR ADRESSEN VAN KERKEN ZIE PAGINA 6.

Aankondigingen voor november voor 8 oktober aanmelden via de website: kerkinderhaag.nl.

Meer agenda: kerkinderhaag.nl.

Buitenkerkelijken over God

Discussies met niet-kerkelijken over: het bestaan van God, kwaad/lijdend, geloof/wetenschap, betekenis van geloof voor mens/samenleving. Leiding: ds. Nico Riemersma.

Op dinsdagen 2 okt, 6 nov, 8 en 29 jan, 10-12 u
■ Gemeentecentrum Bethelkerk

Senioren en Johannes

Gesprek over de betekenis van de Bijbel voor het dagelijks leven. Leiding: André Hoek.

Op 4 okt, 1 nov, 6 dec, 3 jan, 7 feb, 7 mrt, 4 apr, 2 mei. Di 4 okt, 10-11:30 u ■ Ontmoetingskerk

'Israël, wortel van de kerk'

Viering van Israëlzondag. Lezing door prof. R. Reeling Brouwer (systematische theologie, VU) over 'Israël als gemeenschap rond de Thora, waarin de kerk wortelt'. Middagprogramma van de classica commissie Kerk en Israël. Om 17 u afsluiting met avondgebed.

Zo 7 okt, 15 u ■ Kruispuntkerk

Gespreksgroep 20-30'ers

Twintig- en dertigers praten over 'leerling van Jezus worden' (2012) en 'keuzes maken' (2013). Leiding: ds. Jacob Korf.

Op 10 okt, 14 nov, 19 dec, 9 jan, 13 feb, 13 mrt, 10 apr. Woe 10 okt, 20 u ■ Bosbeskapel

Cyclus Waarheidsvragen

Discussiekring over: waarheid in soorten en maten (11 okt), rede en redelijkheid (22 nov), tegenstrijdigheid van rede (7 feb), het verloren paradijs/Utopia (18 apr). Bespreking a.d.h.v. diverse filosofische stromingen. Leiding: dr. Arne Jonges (em. predikant)

Toegang € 4 ■ Do 11 okt, 20 u ■ Houtrustkerk

Ontmoetingen met pelgrims

Kunstgroep over pelgrimage. Thema's: muziek over een pelgrim (11 okt), Maya's en Inca's (8 nov), bezoek kerststallen Stadsklooster (13 dec), Driekoningsmaaltijd (14 feb), 'Christenreis schilderen', museumbezoek (14 mrt), en pelgrimstocht naar Oud Eik en Duinen (11 apr). Leiding: ds. Jacob Korf en Petra Oudshoorn.

Do 11 okt, 20 u ■ Ontmoetingskerk ■ Haags Matrozenkoor

Haags Matrozenkoor

Koor, aangevuld met tenoren en bassen van 'eigen kweek'. Concert in de serie 'Muziek op zondagmiddag in de Maranathakerk'. Toegang gratis, collecte bij de uitgang.

Zo 14 okt, 17 u ■ Maranathakerk

Delen achter de Duinen

Manifestatie om het armoedeprobleem en -beleid in Den Haag onder aandacht te brengen van burgers en politici. Met kramenmarkt, Lagerhuisdebat en muziekoptredens. Deelnemers: stichtin-

INGEZONDEN

Kruispunt

In het septembernummer van Kerk in Den Haag zag ik als eerste een foto van de Kruispuntkerk. Aan die kerk heb ik nog herinneringen uit de late jaren zestig.

We kwamen toen in Den Haag wonen, in Mariahoeve. De kerk Kruispunt was nog maar een paar jaar oud. Ik herinner me het gebouw als nieuw en mooi. Van de kerkdiensten die ik daar meemaakte, weet ik niet veel meer. Wel heb ik een speciale herinnering aan de peuteropas die in het gebouw gevestigd was. In de jaren 1969-1970, ver voor de tijd van crèches en peuterspeelzalen, kon ik één morgen per week mijn kinderen van twee en drie jaar naar de Kruispuntkerk brengen. Een luxe voor een fulltime moeder die ik toen was.

De kinderen mochten spelen met speelgoed dat verzameld was. In mijn herinnering werd de oppas georganiseerd door dames van de UVV (Unie Van Vrouwelijke Vrijwilligers). 'Hummelhonk' werd het genoemd. Een aparte speelruimte was er denk ik niet. Op mij maakte de meeste indruk dat een aantal jongetjes met driewielertjes, plastic scootertjes en loopautootjes in de kamer van de kerkenraad met grote snelheid om de grote vergadertafel heen reden. Merkwaardig genoeg is dat de duidelijkste herinnering die aan Kruispunt heb overgehouden.

HENNY VAN DER STEEG

gen, diaconieën, bedrijven, vakbonden en politieke partijen.

Di 16 okt, 12 u ■ Spuiplein ■ info: hbaars@steknet.nl

Filmavond 'As it is in heaven'

Zweeds drama (2004) kijken en bespreken. Toegang: vrijwillige bijdrage.

Do 18 okt, 19:30 u

Kernwoorden uit geloofstaal

Gesprekken over God, Bijbel, Jezus, schepping, mens, zonde, religie, geloof, gebed, moraal, kerk, hemel of hel. Met lectuur voor thuis, ter voorbereiding.

Aanmelden via: stichtingkerk.nl ■ Do 18 okt, 20 u ■ Houtrustkerk

Euwenreis met kerkmuziek

Samen kerkmuziek beluisteren, van Gregoriaans via Bach tot Arvo Pärt, van Asaf via Mozart tot Andrew Lloyd Webber. Met theologische achtergronden. Leiding: ds. Olivier Elseman.

Op 18 okt, 6 dec, 17 jan, 14 mrt, 18 apr. ■ Do 18 okt, 20 u ■ Bosbeskapel

Bach-cantatedienst

Cantatedienst 'Schmücke dich o liebe Seele' (BWV 180), met koor, solisten en orkest. Dirigent Arie Eikelboom geeft toelichting over theologische en muzikale vondsten in Bachs cantates. Voorzanger: ds. Jaap van den Berg.

Zo 21 okt, 10:30 u ■ Maranathakerk

Land van Verlichting

Serie over de bloeitijd van de Hollandse Verlichting in de Gouden Eeuw. Thema's: Remonstranten (24 okt), Verlichting en mystiek (16 jan), Volkerenrecht en natuurwetenschap (20 mrt), atheïs-

Job Cohen over zijn drijfveren

AGENDA Job Cohen, oud-burgemeester van Amsterdam en kortstondig politiek leider van de Partij van de Arbeid, wordt in de gesprekscyclus GeestGrond uitgebreid aan de tand gevoeld over zijn diepere drijfveren.

COHEN IS PLEITBEZORGER VAN nieuwe vormen van burgerschap. Naarmate de samenle-

ving versplintert in groepen met verschillende principes en leefgewoonten, wordt 'verbindend burgerschap' het cement van de stad of van een land. Dat moet gestimuleerd worden, vindt hij. Ook religie speelt daarbij een rol. Overall ter wereld is de georganiseerde godsdienst in opmars, het christendom voorop. Religies bieden gelovigen een zinvolle gemeenschap en perspectief op een rechtvaardiger samenleving, aldus Cohen. Op dat laatste vlak kunnen gelovigen en ongelovigen elkaar de hand reiken. Volgens hem is alleen een democratische, seculiere staat toegerust om ruimte te bieden aan uiteenlopende groepen en de mensenrechten te garanderen. Cohen, die ondervraagd wordt door KRO-journalist Gerard Klaasen, licht zijn verhaal toe met foto's, geluidsfragmenten en literaire citaten.

MAANDAG 1 OKTOBER, DE BOSKANT, 20 UUR.

Manifestatie voor eenheid

OP ZATERDAG 6 OKTOBER HOUDT DE stuurgroep 'Wij kiezen voor eenheid' op het Malieveld een bijeenkomst voor gelovigen uit alle christelijke geloofsgemeenschappen.

De interkerkelijke bijeenkomst zal in het teken staan van 'ontmoeting, verzoening en verzoening'. Representanten van verschillende kerken willen, met duizenden bezoekers, staan bij breukmomenten tussen de gezindten, en om vergeving vragen voor de wijze waarop met geschillen is omgegaan.

Aanwezig zijn, onder anderen: mgr. Gerard de Korte, bisschop van Groningen en Leeuwarden; pastoor Wietse van der Velde, namens de Oud-Katholieke Kerk; dr. Arjan Plaisier, scriba

van de PKN; ds. Peter Sleebos, voorzitter van de verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten; en ds. Rhoinde Mijns-Doth, voorzitter van SKIN (migrantenkerken).

In het ochtendprogramma (10-12 uur) staan de kerkleiders stil bij de oorzaken en gevolgen van breukmomenten tussen kerken, in het verleden en tegenwoordig. 's Middags (13-14 uur) staan dankbaarheid en verzoening centraal, met waardering voor ieders charisma. In het slotgedeelte (15:30-17 uur) gaat de aandacht uit naar de gemeenschappelijke opdracht van christenen in Nederland.

MEER INFORMATIE: WKVE.NL.

Mansukh Patel

Vertoning van documentaire-deel 'Jezus, Nabije vreemdeling', over Indiase filosoof Mansukh Patel en zijn visie op het christendom. Met nagesprek.

Zo 28 okt, 20 u ■ Houtrustkerk

'You'll never walk alone!'

Samen met 12+ers praten over het thema 'Durf te leven! Maar weet: You'll never walk alone!', aan de hand van het verhaal van jouw doop.

Op 30 okt; 6, 13, 20, 27 nov; 19, 26 feb; 5, 12, 19 mrt. Di 30 okt, 13:30-20:15 u ■ Abdijkerk

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

Oktober 2012, jaargang 16, nr. 149.

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost en de Rooms-Katholieke Stadsstichting Vliethaghe.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl
Tel. (070) 397 24 88,
Folke Bernadottestraat 44,
2552 NZ Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossensen
Eindredactie: Robert Reijns

Redactie: Henk Baars, Margot C. Berends, Rob van Essen, Jonathan van der Geer, Hens Haeck, Margreet Klokke, Anneke Leewis-Bickes, Paul Schott, Claartje Vinkesteyn, Marijke Witteman.

Overige medewerkers:

Rogier Chang (fotografie), Sharda Dihal en Jaap van den Berg (rubriek

kerkdiensten), Lemuel (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving), Hanneke Gelderblom (column).
Druk: JP Offset.

ADVERTENTIES:

WWW.KERKINDENHAAG.NL
E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL
TEL. KANTOORUREN: 06-12 31 30 53.

Los postabonnement:

€ 17,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: pgdh@xs4all.nl
of 385 87 07.
Rek.nr. 777 49 10 t.n.v.
Kerk in Den Haag.

Informatie reorganisatie PGG op de website

In oktober kunnen de wijkgemeenten van de Protestantse Gemeente reageren op het 'voorgenomen besluit' van de algemene kerkenraad om een aantal kerkgebouwen te sluiten. Voor nieuws en discussie over de reorganisatie van de PGG, zie de website: kerkinderhaag.nl.

advertentie

Uitvaartverzorging ATROPOS
Van Boetzelaerlaan 292 Den Haag 070-306 60 30
Internet: www.atropos.nl

BIJBELS QRS LOFZANG

DE VOORBIJE ZOMER STOND IK OOG IN OOG met het timpaan boven de zuidpoort van de kerk van Moissac (Zuid-Frankrijk, ergens tussen Montauban en Bordeaux aan het Canal du Midi).

Ik heb ervan gedroomd dit ooit in mijn leven te mogen zien: de tronende Christus, de evangelisten vermold in hun symbolische wezens, en vierentwintig oudsten op vierentwintig tronen, die de lof zingen van het Lam (Openbaring 4 en 7).

Wat doet de mens in antwoord op Gods liefde? De Schriften zeggen: we roepen om ontferming en lofzingen de heilige Naam.

Maar de mens doet nog meer in zijn leven. We zoeken bijvoorbeeld een weg in politieke keuzes, en genieten van het levensgeschenk in spel en erotiek. Sommigen bouwen en verbouwen, anderen

twitteren graag.

Toch vormen het kyrie roepen en het lofzingen een belangrijke kern van het christelijk geloof. In de Schriften vind je de lofzang natuurlijk in de Psalmen en het Hooglied, maar ook her en der in de profetenboeken, aan het begin van het Genesisboek (de lofzang op Gods schepping) en verrassend genoeg ook op verschillende plaatsen in de brieven van de apostel Paulus.

Die lofzang is steeds de bedding van de diepe dankbaarheid om het geschonken leven, dat in ons woont en een uitweg zoekt. Maar misschien zingt het geloof, dat onuitsprekelijk en onmisbaar is, zich bij ons wel nog meer naar binnen.

Ook het laatste Bijbelboek, de Openbaring, is vol van lofzang. Hoe angstig het kwaad van de wereld in Johannes' visioenen ook opdoemt, de lofzang

blijft gaande en tenslotte monden al zijn visioenen uit in één grote lofzang. Dan is de lofzang meteen een profetie van het einde van de wegen van de mens en zijn geschiedenis. Wat dit 'einde' betreft, heeft een bekend dichter, die ergens in Den Haag begraven ligt, daarover gezegd: 'Voorwaar, dit is geen einde nog, maar een voorgoed begonnen begin'.

De beeldhouwer van het timpaan van Moissac geeft elke oudste een eigen gestalte en expressie. Deze lofzang van het Lam is geen massaal gebeu-

ren, maar een samenklank van vierentwintig persoonlijke stemmen die elkaar verrassend en bevrijdend vinden in dat ene lied. Geen massa, maar een volk, een schare, waarin allen een plek vinden en een stem hebben. Weldadig humaan dit timpaan, en uitgesproken bijbels.

Mooi vond ik ook dat elke oudste een rebec in handen heeft, een Middeleeuwse voorloper van de viool. Van mij mogen ze wel in Den Haag komen spelen op hun rebec, dat verheft de harten.

DOLF TIELKEMEIJER

Dolf Tielkemeijer, predikant van de Thomaskerk, en emeritus-predikant Gerrit de Groot schrijven om beurten een aflevering van deze theologische rubriek. De titel is een knipoog naar het befaamde boek *Bijbels ABC* van K.H. Miskotte.

Geschilderd portret door Marike Bok.

Portret Marga Klompé in Parkstraatkerk

In de Parkstraatkerk hangt sinds kort een portret van oud-minister Marga Klompé. Mede dankzij haar is de kerk niet gesloopt.

OP 23 SEPTEMBER, HET FEEST VAN DE kerkwijding van de Sint Jacobusparochie (Parkstraatkerk), was het precies honderd jaar geleden dat Marga Klompé (1912-1986) werd geboren. Klompé was Kamerlid namens de Katholieke Volkspartij (KVP) en werd later de eerste vrouwelijke minister van ons land. Ze beheerde de portefeuille van Maatschappelijk Werk, en later die van Cultuur. Als minister bracht Klompé in 1963 de Algemene Bijstandswet tot stand. Zij heeft diverse eretitels ontvangen, waaronder die van Minister van Staat.

Met succes pleitte Klompé bij de bisschop van Rotterdam voor het behoud van de Jacobuskerk. De minister was lid van de parochie. De kerk zou, door ontvolking van de binnenstad, eind jaren zestig gesloopt worden. In 1975 is het kerkgebouw rijksmonument geworden.

Tijdens de jubileumviering heeft het kerkbestuur een portretschilderij van Marga Klompé onthuld. De bekende portretschilderes Marike Bok heeft haar op doek gezet. Met dit eerbetoon brengt de parochie hulde toe aan een markante vrouw, die mede de aanzet heeft gegeven de rijk gedecoreerde Cuyperkerk voor het nageslacht te bewaren.

Marga Klompé tijdens de kabinetsformatie van 1967.

Expositie 'Tekens' in Kloosterkerk

IN DE KLOOSTERKERK IS VAN 27 OKTOBER tot 2 december de tentoonstelling 'Tekens' te bezichtigen. Beeldend kunstenaar Roeli Willekes heeft aquarellen geschilderd bij negentien gebeden van ds. Margreet Klokke. Klokke: 'Roeli komt al jaren in de Kloosterkerk. Vaak roept het eerste gebed in de dienst al een beeld bij haar op. Als ze thuis komt, gaat ze dat direct schilderen. Haar waterverfschilderijen, de 'tekens', zijn dus de vruchten van wat ze op zondagochtend ervaart.' Een voorproefje:

Om als het ware opnieuw geboren te worden kom ik voor uw aangezicht, God; om achter de façade van mijn drukke bestaan te zoeken naar de stilte die altijd ergens in mij is, om achter de zekerheden die ik opbouwde te zoeken naar de vragen die ook in mij leven, om achter de harde laag van gewinning aan alles wat niet is zoals het zou moeten zijn te zoeken naar de zachtheid van de dromen die ik nog niet ben kwijtgeraakt...

Aquarel door Roeli Willekes.

Nieuwe stembureaus hebben lage opkomst niet kunnen keren

HET SCHRAPPEN VAN KERKEN ALS STEM-bureau heeft bij de Kamerverkiezingen op 12 september niet gezorgd voor een hoger opkomstcijfer. De opkomst was in Den Haag 68,8%. Bij de Kamerverkiezingen van 2010 was die 69,4%. Burgemeester Jozias van Aartsen heeft in antwoord op raadvragen geschreven, dat hij de enkele tientallen stem-

bureaus in kerkzaaltjes heeft geschrapt om de opkomst te verhogen. Aan deze actie zou een grote opkomstcampagne ten grondslag liggen, waarmee de raad heeft ingestemd. Hagenaars zouden geen psychologische beletsels mogen ervaren om te stemmen. Ambtenaren vertelden dit voorjaar kerkbeheerders echter een ander ver-

haal. De kerken waren, aldus de ambtenaren, geschrapt volgens een persoonlijk, politiek besluit van de burgemeester. Stemmen in kerkzaaltjes zou volgens hem in strijd zijn met de scheiding van kerk en staat.

VOLG DE DISCUSSIE OVER DE STEM-BUREAUS OP KERKINDENHAAG.NL

Schrijfactie Amnesty International in Paleiskerk Lawine van enveloppen tegen onrecht

REPORTAGE Gewapend met pen en postzegels komen maandelijks tien actieschrijvers bij elkaar in de Paleiskerk. Ze schrijven protestbrieven naar regeringsleiders. Ieder foutje wordt zorgvuldig weggeplakt. Amnesty International is de organisator.

MEET Z'N TIENEN (VIER MANNEN, zes vrouwen) zitten ze rond een grote tafel, in stilte, schrijvend. Het is de tweede maandag van de maand; in de Paleiskerk worden brieven geschreven voor Amnesty International. Brieven aan regeringsleiders van allerlei landen, waarin men aandacht vraagt voor misstanden.

Het voelt bijna meditatief, dit ambachtelijke handwerk.

'Stel dat ze net jouw enveloppe openen'

Het Londense hoofdkantoor van Amnesty levert de voorbeeldteksten, de deelnemers schrijven ze over. Ieder vel papier gaat in een aparte enveloppe,

waarop een zelf meegebrachte postzegel wordt geplakt. Dit gebeurt niet alleen in de Paleiskerk, maar in heel Den Haag, in heel Nederland, over de hele wereld. Het gevolg is dat de desbetreffende regeringsleider een lawine van enveloppen krijgt, allemaal persoonlijk geadresseerd. De tekst gaat niet zomaar over een

misstand in het algemeen, maar wijst op onrecht waaronder een specifiek persoon te lijden heeft. En vraagt om actie: vrijlating, een eerlijk proces, onderzoek, bescherming, berechting van daders. Vanmorgen schrijft de groep onder meer over Azza Hilal Ahmed Suleiman. Zij hielp op het Tahrirplein in Caïro een mededemonstrante die door de politie werd ontkleed en geslagen. Suleiman werd vervolgens zo mishandeld dat ze sindsdien last heeft van geheugenverlies. Aan het einde van de ochtend gaan er dertig poststukken op de bus. Behalve naar Egypte gaan er deze maand brieven naar Guatamala, waar leden van een landelijke mensenrechtenorganisatie worden bedreigd. En naar Israël, waar al jaren een man van het

Palestijnse Health Works Committee zonder aanklacht vastzit.

Van alle kanten

Er is koffie met iets lekkers (iemand trakteert), veel stilte, maar ook tijd voor een praatje. Het voelt bijna meditatief, dit gezamenlijke ambachtelijke handwerk. Bijna, want anders dan bij meditatie zijn deze schrijvers er niet op uit om iets voor zichzelf te bereiken. Het benoemen van het onrecht, waarbij je tot twee keer toe de naam van de persoon in kwestie voluit opschrijft, bepaalt je bij de ernst van de zaak: hier is een ander mens in het geding.

Handgeschreven brieven maken meer indruk dan getypte, vertellen de deelnemers. Sinds kort staan er ook e-mailadressen bij de informatie die Amnesty geeft. De Paleiskerkgroep (die bestaat uit doopsgezinden, remonstranten en Kloosterkerkleden) besluit om voortaan ook een mail te sturen, zodat de verantwoordelijken van alle kanten bestookt worden.

Vakantie

Bijna iedereen ondertekent met naam en adres. 'Behalve als ik een brief naar Indonesië schrijf, dan gebruik ik mijn meisjesnaam', vertelt een vrouw. Ze is met een Molukse man getrouwd. Een ander vindt het niet handig om zijn naam bekend te maken als hij vlak daarna op vakantie gaat naar het land in kwestie. Nog een ander zet nooit de eigen naam eronder: 'Toen ik in de jaren tachtig bij Vrouwen voor Vrede werkte, heb ik last gehad van allerlei infiltratie van de IND, dat wil ik niet meer meemaken.' Hebben de brieven effect? Ja, regelmatig is er bericht dat een actie succes

advertentie

christelijke
vakantiesite
...een bewuste keuze

advertentie

Monuta

ik weet hoe ze begraven wil worden
maar hoe regel ik dat?

Met één telefoontje nemen we al uw zorgen uit handen. Bij ons staan uw persoonlijke wensen centraal.

Bij Monuta in Den Haag denken we graag met u mee.
bel 070 - 306 54 54
Monuta 't Statenhuys
Statenlaan 78, Den Haag
bel 070 - 360 39 05
Monuta Innesme
Laan van Elk en Duinen 38, Den Haag
www.monuta.nl